

ΑΙ ΤΕΛΕΥΤΑΙΑΙ ΑΝΑΣΚΑΦΑΙ ΚΑΙ ΕΥΡΗΜΑΤΑ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΑ

ΕΝ ΕΛΛΑΔΙ

Εν Ἀθήναις ὁ κ. Κ. Κουρουνιώτης ἐκτελῶν ἀνασκαφὰς δαπάναις τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας ἀνέσκαψε μέρος τῆς πλησίον τοῦ Κολωνοῦ κειμένης νεκροπόλεως, εὔρε δὲ μεταξύ διαφόρων κτερισμάτων καὶ μελανόμορφον «ἐπίνητρον ἢ ὄνον», τ. ἔ. εἶδος πηλίνου σκεύους, ὅπερ αἱ γυναῖκες ἐφαρμόζουσιν ἐπὶ τοῦ γόνατος ἐχρησιμοποιοῦν διὰ τὴν κατασκευὴν νημάτων. Μεγίστης ἀξίας εἶναι ἀνακάλυψις ἣτις ἐγένετο ἐν Σουνίῳ. Ἦδη κατὰ τὸ θέρος τοῦ 1898 ὁ κ. Στάης κατὰ τὰς ἐκεῖ ἀνασκαφὰς αὐτοῦ ἀνεῦρε μεταξύ ἄλλων τὰ θεμέλια μεγάλου οἰκοδομήματος, οὗ τὸ σχέδιον διαφέρει σπουδαίως τοῦ συνήθους τῶν ναῶν· τοῦτο καὶ μόνον ἐπέτρεπε ν' ἀμφιβάλλῃ τις, ἂν ὁ γνωστὸς ἐν Σουνίῳ ναὸς ὁ φερόμενος ὑπὸ τὸ ὄνομα τῆς Ἀθηνᾶς Σουνιάδος ἀνῆκε πράγματι τῇ θεᾷ ταύτῃ. διότι ὁ Βιτρούβιος λέγει ῥητῶς ὅτι ὁ ναὸς τῆς Σουνιάδος εἶχεν ἀσυνήθην διάταξιν. Νῦν δὲ ἀνευρέθη ἐν τῷ ναῷ τούτῳ ψήφισμα, οὗ αἱ τελευταῖαι λέξεις περιέχουσι τὴν ἐντολὴν νὰ στηθῇ τὸ ψήφισμα ἐν τῷ ναῷ τοῦ Ποσειδῶνος. Ὅθεν κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ὁ ναὸς ἐν ᾧ εὑρέθη καὶ ὅστις τοσοῦτον χρόνον ἐθεωρεῖτο ὡς ἱερός τῆς Ἀθηνᾶς, εἶναι ὁ τοῦ Ποσειδῶνος· ἂν δὲ ὁ ἕτερος νεωστὶ ἀνακαλυφθεὶς ἀνῆκε τῇ Ἀθηνᾷ, τοῦτο θὰ ἀποδείξωσιν ἴσως νεώτεραι ἐρευναι. Ὁ κ. Legrand ἐξηκολούθησε μετ' ἐπιτυχίας τὰς ἤδη πρὸ ἐτῶν ἐπιχειρηθείσας ἐρεῦνας τοῦ ἐν Τροιζῆνι, προσδιώρισε δὲ τὸ ἀρχαῖον τεῖχος καὶ ἀνέσκαψε τὸ ἱερόν τοῦ Πανός ὡς καὶ τινὰς ῥωμαϊκοὺς τάφους, ἐν οἷς εὑρέθησαν διάφορα χρυσᾶ κοσμήματα.

Αἱ ἐν Θέρμῳ τῆς Αἰτωλίας ἀνασκαφαὶ αἱ ἐκτελούμεναι ὑπὸ τοῦ κ. Σωτηριάδου ἐστέφθησαν ὑπὸ νέων ἐπιτυχιῶν. Αἱ τελευταῖαι ἐρευναι ἀπέδειξαν ὅτι ὁ ναὸς τοῦ Ἀπόλλωνος ἵσταται ἐπὶ στρώματος ἀποτελουμένου ἐκ τῆς σποδοῦ μεγίστου βωμοῦ, ἐν ᾗ εὑρέθη πλῆθος κεκαυμένων ὀστῶν μεγάλων τε καὶ μικρῶν ζώων, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἡμέρων, καὶ μέγας ἀριθμὸς πίθων. Ἦδη κατὰ τὰς προγενεστέρας ἐρεῦνας περὶ οἰκοδομήματός τινος κειμένου πλησίον τοῦ ναοῦ ἐκείνου ἀνευρέθησαν πολλὰ

τεμάχια κοσμημάτων ἐξ ὀπτῆς γῆς, δι' ὧν ἐξωραίζετο πάλαι τὸ κτήριον· εἰς ταῦτα προσετέθησαν νῦν καὶ τινες μετόπαι πήλιναι, ὧν μία φέρει παράστασιν τῆς Λερναϊκῆς Ὑδρας ζωηρῶς κεχρωματισμένην, ἄλλη τρεῖς γυναικείας μορφάς. δύο δὲ τεμάχια πρὸς τοῖς μικροῖς λείψανοις τῶν παραστάσεων καὶ τῆς ἐπιγραφῆς «Χάριτες» καὶ «Εὐρίες». Αἱ πολυάριθμοι ἐπιγραφαὶ ἀνήκουσιν εἰς τὸν Γ' καὶ Β' αἰῶνα π. Χ., εἶναι δὲ σχεδὸν ἅπασαι ψηφίσματα προξενείας· τινὲς περιέχουσιν ὀνόματα γνωστῶν ἐκ τῆς ἱστορίας στρατηγῶν τῆς Αἰτωλικῆς συμπολιτείας, ὡς πρὸ πάντων τοῦ Σκόπα καὶ τοῦ Δοριμάχου. Δύο ἐπιγραφαὶ εὑρέθησαι ἐν τῷ στυλοβάτῃ τοῦ ναοῦ τοῦ Ἀπόλλωνος ἀποδεικνύουσιν ὅτι τοῦλάχιστον τὸ ἀνατολικὸν μέτωπον αὐτοῦ μετὰ τὴν καταστροφὴν ἀνεκαίνισθη ὑπὸ Φιλίππου τοῦ Ε'. Ἀνευρέθη δὲ καὶ ἡ πηγὴ τοῦ ἱεροῦ περιέχουσα καὶ νῦν ἐτι ἄρθρον ὕδωρ. Ὁ ἴδιος κ. Σωτηριάδης κατώρθωσεν ἐπὶ τῇ βάσει ἐπιγραφῆς ἐντετειχισμένης ἐν τινὶ παρεκκλησίῳ ἐπὶ τοῦ Βλοχοῦ καλουμένου ὄρους νὰ ὀρίσῃ ἐπὶ τοῦ ὄρους τούτου τὴν θέσιν τῆς πόλεως τῶν Θεστιέων.

Ἐν Κεφαλληνίᾳ ἐνέργησεν ὁ γενικὸς ἔφορος τῶν ἀρχαιοτήτων κ. Καββαδίας ἀνασκαφὰς περὶ τὴν Κράνην (τὴν σημερινὴν Κραναίαν), ἀνεκάλυψε δὲ ἐν τοῖς ἐκεῖ τάφοις πολλὰ μυκηναϊκῶν ἀγγείων τεμάχια, δι' ὧν λοιπὸν ὀριστικῶς ἀπεδείχθη ἐκ τίνος ἐποχῆς εἶναι. Ἐπὶ τῆς ἀκροπόλεως τῆς Σάμης ἀνεσκάφη νῦν καὶ δευτέρα πύλη πρὸς τῇ τῷ 1883 εὑρεθείσῃ.

Αἱ ἀπὸ τοῦ 1898 ἐπιχειρηθεῖσαι ἐν Πάφῳ ἀνασκαφαὶ τοῦ Γερμανικοῦ Ἰνστιτούτου ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ κ. Rubensohn ἐπερατώθησαν. Τὸ Ἀσκληπιεῖον ἀνεσκάφη ὅλον, ἐμελετήθησαν δὲ καὶ τὰ τοῦ ἐν τῇ ἀκροπόλει ναοῦ καὶ ἀπεδείχθη ὅτι τὰ θεμέλια αὐτοῦ μετὰ τινων μερῶν τῶν μαρμαρίνων τοίχων σφῶνται ἐπὶ τόπου, οἱ δὲ κολοσσαιοὶ λίθοι τοῦ ὑπεράνω τῆς γῆς οἰκοδομήματος ἐχρησιμοποιήθησαν πρὸς ἀνέγερσιν τοῦ ἐπὶ τῆς αὐτῆς θέσεως κτισθέντος Φραγκικοῦ πύργου. Παραπλεύρως τῶν θεμελίων, ἀλλ' ἐν μείζονι βάθει, εὑρέθησαν λείψανα οἴκου, ἅπερ θεωροῦνται κατὰ τὰ πολυάριθμα τεμάχια ἀγγείων μονοχρόων καὶ ποικιλοχρόων ὡς προϊστορικὰ· τοιαῦτα ἀνεκαλύφθησαν καὶ ἐξώθεν τοῦ Φραγκικοῦ πύργου. Ἦδη πρὸ ἐτῶν εὑρέθησαν πρὸ τῆς ἀρχαίας πόλεως, πλησίον τοῦ ναοῦ τῆς Καταπολιανῆς σαρκοφάγοι τινές, ὑποδεικνύουσαι ὅτι ἐνταῦθα ὑπῆρξεν ἡ ἀρχαία νεκρόπολις· ταύτης δὲ ἀνεσκάφη τῶρα καὶ ἄλλο μέρος. Νεώτεροί τινες τάφοι περιεῖχον πολλὰ κτερίσματα, ὡς χρυσοὺς στεφάνους.

νους, ἐνώτια, δακτυλίους, ἕκαστον δὲ καὶ ἀνὰ ἓν μικρὸν νόμισμα· δυστυχῶς ὁμῶς ἀπεδείχθη ὅτι οἱ ἐνταφιασμοὶ οὗτοι, μεταγενεστέρας ἐποχῆς ὄντες, ἐγένοντο εἰς τὰς σαρκοφάγους καὶ τοὺς τάφους παλαιότερας ἐποχῆς οὕτως ὥστε ἐπήνεγκον τὴν καταστροφὴν τῶν μνημείων ταύτης. Ἐν τούτοις εὗρέθη τὸ ὑλικὸν πρὸς ἀναπαράστασιν τινῶν ἐπιτυμβίων τῆς καλῆς ἑλληνιστικῆς ἐποχῆς, ὧν ἐν μάλιστα ἠδυνήθη ἐν μέρει νὰ ἀνοικοδομηθῇ. Ταῦτα δεικνύουσι τύπον ἄγνωστον μέχρι τοῦδε ἐν Ἑλλάδι. Ἡ στέγη τῆς σαρκοφάγου μιμεῖται ἀκριβῶς τὴν στέγην ναοῦ, φέρει δ' ἐν τῷ μέσῳ ἐπίθημα ἐφ' οὗ τὸ πάλαι ἴσως ἴστατο τὸ ἀπείκασμα τοῦ ἀποθανόντος. Τὴν αὐτὴν ἐρμηνείαν ἐξήνεγκεν ἤδη ὁ Ῥῶς προκειμένου περὶ σκεπασμάτων σαρκοφάγων εὗρεθέντων ἐν Ῥηνείᾳ· ἄδηλον ὁμῶς εἶναι ἂν τὰ μνημεῖα ταῦτα ὁμοιάζον καὶ κατὰ τὰ ἄλλα πρὸς τὰ ἐν Πάρῳ. Αἱ τῆς Πάρου σαρκοφάγοι ἴσταντο πάντως ἐπὶ βάθρου ἔχοντος ὕψος μέτρων τινῶν. Τὰ ἀνάγλυφα καὶ αἱ ἐπιγραφαὶ αἰτίνες κοσμοῦσι νῦν αὐτάς, προφανῶς προσετέθησαν κατὰ τὴν μεταγενεστέραν χρῆσιν αὐτῶν. Τέλος ἀνεκαλύφθη καὶ ἀνεσκάφη ἐπὶ τινος λόφου, ἀπέναντι τῆς σημερινῆς πόλεως κειμένου, ἱερὸν ἐν ᾧ κατὰ τὰς ἐπὶ τόπου εὗρεθείσας ἀναθηματικὰς ἐπιγραφὰς ἐλατρεύοντο ἡ Ἀρτεμις Δηλὴ καὶ ἡ Ἀθηνᾶ Κυνθίη, ὥστε πιθανῶς πᾶσαι αἱ τῆς Δήλου θεότητες. Εἶναι δὲ τετράγωνον τέμενος μετὰ ναοῦ, βωμῶν τινῶν καὶ ἄλλων κτιρίων, δυστυχῶς ἐν οἰκτρᾷ καταστάσει. Τῶν ἀναθημάτων ἀνευρέθησαν πολλὰ λείψανα, χαλκᾶ ψέλλια καὶ ἄλλα, ἀντικείμενα ἐξ ὀπτῆς γῆς, τεμάχια ἀγγείων διαφορωτάτων ῥυθμῶν, ὡς καὶ τινὰ ἀγαλμάτια ἐξ αἰγυπτιακῆς φαγεντιανῆς.

Ἐν Θήρᾳ ἐξηκολούθησεν ὁ βαρῶνος Hiller ἀνασκάπτων τὴν ἀρχαίαν ἐπὶ τοῦ Μέσα-βουνοῦ πόλιν, ἥγαγε δ' εἰς φῶς πλησίον τῆς Στοᾶς Βασιλικῆς ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς λείψανα διαφόρων κτιρίων καὶ ὀλίγον κατωτέρω τὸ θέατρον· τοῦτο εἶναι τετράγωνον, ἔχει δὲ σκηνὴν ὑψηλὴν ἐν μεταγενεστέροις χρόνοις κατασκευασθεῖσαν, καὶ ἐκοσμεῖτο βραδύτερον δι' ἀνδριάντων τῶν γονέων τοῦ Καλιγούλα καὶ αὐτοῦ τοῦ ἰδίου, ὡς καὶ τοῦ Βεσπασιανοῦ· μία κεφαλὴ εὗρεθεῖσα ἐκεῖ φαίνεται ὅτι ἀνήκει εἰς τὴν Ἀγριππίναν ὑπὸ τὴν μορφήν τῆς Ἑστίας Βουλαίας. Εἰς ἐκεῖνο τὸ μέρος ἐνθα καὶ ἄλλοτε ἀνεκαλύφθησαν ἐν τῷ βράχῳ αἱ θέσεις ἀναθημάτων εἰς τοὺς Διοσκούρους, τὴν Ἑκάτην, τὸν Πρίαπον, ὀφειλομένων εἰς Ἀρτεμιδῶρον τὸν Περγαῖον, υἱὸν τοῦ Ἀπολλωνίου, ἀνευρέθησαν κατὰ τὰς τελευταίας ἀνασκαφὰς καὶ ἄλλαι πολλαὶ τοῦ αὐτοῦ Ἀρτεμιδώρου, τινὲς μετὰ στίχων ἢ καὶ δι' ἀναγλύφων κεκοσμημέναι. Μεταξὺ αὐτῶν ἀναφέρονται

βωμὸς τῆς Ὀμονοίας, τῶν θεοτήτων τῆς Σαμοθράκης, Τύχη, κατακείμενος λίθων ἀνατεθείς α' Ἀπόλλωνι Στεφανηφόρῳ», βωμὸς τοῦ Ὀλυμπίου Διὸς μετ' αὐτοῦ καὶ τοῦ Ποσειδῶνος μετὰ δελφίνο· τέλος δὲ ἀνεκαλύφθη καὶ τὸ ἄγαλμα αὐτοῦ τοῦ Ἀρτεμιδώρου ἐξ αὐτοῦ τοῦ βράχου λελαξευμένον, πάντα ὅμως ταῦτα οὐχὶ πολὺ λεπτῆς ἐργασίας. Πλησίον τοῦ Ἀκρωτηρίου παρὰ τὸν ναὸν τῆς Παναγίας Ποταμιωτίσσης ἀνηρεύνησεν ὁ κ. Zahn προϊστορικοὺς οἴκους καὶ εὔρεν ὡραῖά τινα ἀγγεῖα, ἐξοχα δείγματα τῆς Θηραϊκῆς κεραμεικῆς.

Ἰδιαιτέρως μνείας ἄξια εἶναι καὶ τὰ εὐρήματα ἅπερ ὑφείλονται εἰς τὰς ἐν Θεσσαλίᾳ πλησίον τῆς Ἀγρινῆς (παρὰ τὴν Μαρμαρίαννην) ἀνασκαφὰς τοῦ κ. Τσουντα. Ἐπὶ τοῦ λόφου, ἐνθα ἄλλοτε ὁ κ. Λεονάρδος εἶχεν ἀνακαλύψει δύο θολωτοὺς τάφους, εὑρέθησαν νῦν ἕτεροι δύο περιέχοντες πολλὰ πῆλινα ἀγγεῖα γεωμετρικοῦ ρυθμοῦ καὶ διάφορα κοσμηματα, ἐν δὲ τῷ ἑτέρῳ ὑπῆρχε καὶ σκελετὸς καὶ πλῆθος ψήφων ἐξ ὑαλῶδους μάζης. Οἱ τάφοι οὗτοι ἔχουσι μὲν τὸ σχῆμα τῶν μωσαϊκῶν θολωτῶν τάφων, ἀλλ' εἶναι μικροὶ καὶ κακόντιστοι. Ὁ λόφος ἐφ' οὗ κεῖνται ἀποτελεῖται σχεδὸν ὅλος ἐξ ἐρείπιων συνοικισμοῦ ἀρχαιοτέρου ἢ αὐτοὶ αἱ τάφοι, εὑρέθησαν δ' εἰς τὰ ἐρείπια πολλὰ τεμάχια πηλίνων ἀγγείων ἀνευ χρώματος καὶ κοσμημάτων, ὀλίγιστα δὲ γραπτὰ, καὶ πρὸς τοῦτοις ὁσιᾶ ζῶων, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ τινα κατεργασμένα ἵνα χρησιμεύωσιν, ὡς φαίνεται, ὡς ἐργαλεῖα, τέλος λίθινα ἐργαλεῖα καὶ σίτος ἀπηνθρακωμένος. Ἐπειδὴ δὲ οὐδὲν μετὰλλινον ἀνεκαλύφθη ἀντικείμενον, εἰκάζεται ὅτι ὁ συνοικισμὸς οὗτος ἀνάγεται εἰς ἀρχαιοτάτους χρόνους. Ἡ ἐπίχωσις ἦν ἀποτελοῦσι τὰ ἐρείπια, εἶναι ἀρκετοῦ ὕψους, διότι ὁ κ. Τσουντας σκάψας μέχρι βάθους 6 μέτρων δὲν εὔρεν ἀκόμη τὸν φυσικὸν βράχον.

Ἡ ἱστορία τῆς Ἐρετριακῆς κεραμεικῆς διαφωτίζεται σπουδαίως διὰ τῆς ἀνευρέσεως πολλῶν ἀρχαϊκῶν ἀμφορέων, γενομένης κατὰ τὰς ὑπὸ τοῦ κ. Κουρουνιώτου ἐκτελεσθείσας ἐν Ἐρετρίᾳ ἀνασκαφὰς. Πλησίον τῆς πόλεως ταύτης εὑρέθη ἐν ἀγρῷ καὶ μαρμαρίνον ἀνάγλυφον καλῆς τέχνης, παριστὰν Ἀπόλλωνα, Ἀητῶ καὶ Ἀρτεμιν.

[Ἐκ τῶν *Mitth. d. K. D. Arch. Instituts* T. XXIV, τ. 3]